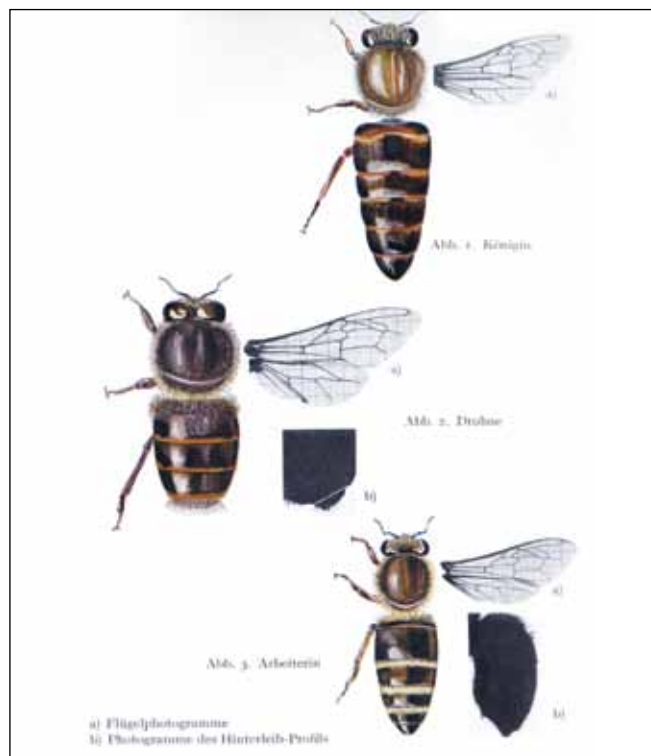
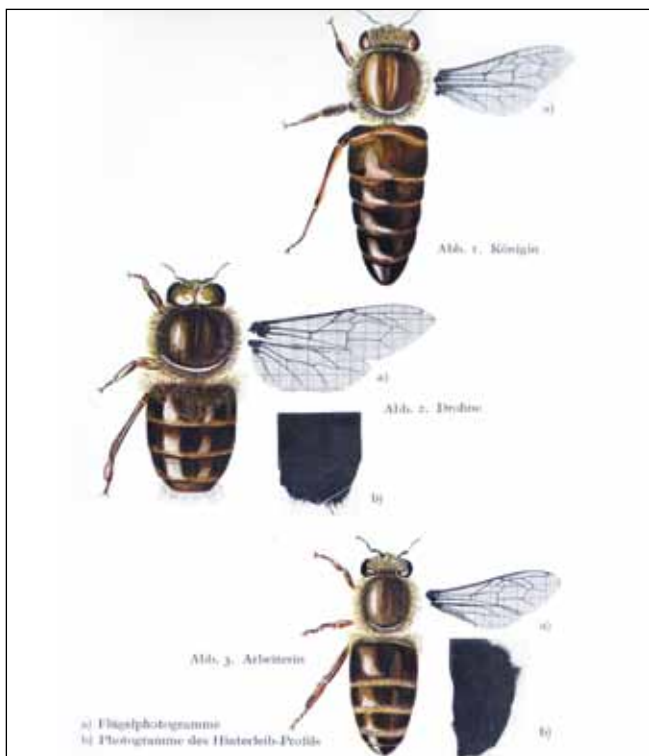

Vzorky pro testování plemen včel

V literatuře posledních několika desítek let se obvykle dočteme, že původní tmavé plemeno, včela medonosná tmavá (*Apis mellifera mellifera*, AMM), bylo vytlačeno z chovů českých včelařů převodním křížením se včelou medonosnou kraňskou (*Apis mellifera carnica*, AMC). Domnívám se, že toto sdělení autoři pravděpodobně vzájemně opisují, aniž by se o skutkové podstatě přesvědčili.

Porovnání tmavého (vlevo) a kraňského plemene (vpravo)

Goetze G., Die Beste Biene

Činností skupinky nadšenců se na území ČR podařilo vyhledat včelstva, která některé znaky tmavého plemene vykazují. To znamená, že původní plemeno z některých lokalit zcela vytlačeno nebylo.

Původní AMM není v ČR chráněna, na rozdíl od řady vyspělých okolních států, které se o uchování biodiverzity na svých územích starají i legislativními opatřeními – ochranou ze zákona.

Pokud některé linie AMM u nás přežily, bude to pravděpodobně v lokalitách izolovaných. Pokud jsou to včelstva v úlech, neměl pravděpodobně majitel – včelař důvod nahradit matky oficiálně preferovaným plemenem AMC. Pozoruhodný byl nález včelstev AMM, která dosud přežívají v přírodních dutinách.

Pak by bylo načase nalezené pozůstatky plemene dů-

kladněji prostudovat a popsat, nejen proto, aby se v literatuře doplnily mezery poznání. Zcela pochopitelně by měla navázat snaha o zachování této dosud opomíjené genové rezervy.

Proto vznikl tento text, který je stručným návodem jak postupovat při vyhledávání AMM a odběru a přípravě vzorků k určení plemené příslušnosti včel.

V literatuře [3] jsem našel velmi náznornou kresbu, která umožňuje porovnat charakteristické rozdíly mezi plemenem včely medonosné tmavé (levá část kresby) a kraňské (pravá část kresby).

Při detailním prozkoumání obrázku je zcela jasné, že nelze tmavé plemeno vyhledávat pouhým nahlédnutím na včelu opylující květinu. Plemena jsou si velmi podobná – až na několik významných odlišností.

Seznámení s odlišnostmi je základní znalostí, jak odhalit včelstvo „podezřelé“ z plemené příslušnosti k hledané AMM.

Dělnice bývá obvykle větší než kraňka. Ale to není základní určující znak, protože nektarem nasátá kraňka může být větší než vyhládlá a upravená dělnice tmavého plemene.

Také obecně rozšířená pověst o silné bodavosti AMM nemusí být určující. I mezi kraňskými včelstvy se mohou vyskytovat včelstva silně vznětlivá až útočná, stejně jako včelstvo AMM může být zcela mírné. Pátrání nebude snadné, protože na území ČR je pravděpodobný i vliv plemen dalších (vlaška, buckfastka).

Pouhým okem patrných znaků není mnoho a mohou sloužit jen pro základní hrubou orientaci. Navíc to nejsou znaky objektivně zjistitelné, protože včelař by musel mít zástup-

Porovnání AMM – AMC	Tmavé plemeno	Kraňské plemeno
Velikost včely	velká	středně velká
Délka končetin	kratší	delší
Chitin těla	tmavý až leskle černý, s méně častými a nevýraznými světlými okraji 1. článku zadečku	tmavý s častým výskytem kožovitě zbarvených okrajů nebo celého 1. článku
Ochlupení těla dělnice	dlouhé, řídké	krátké, husté
Ochlupení trubce	hnědé až černé	šedé až hnědošedé
Ochlupení proužků zadečkových tergů	úzké	široké
Délka sosáku	5,8 až 6,2 mm	6,4 až 6,8 mm
Loketní index dělnice	1,3 až 1,9	2,3 až 3,0

ce obou plemen současně k dispozici pro porovnání (viz tabulka). Bez přímého porovnání je rozlišení obtížné. Až jako finální potvrzení nalezených vzorků by bylo možné použít metodu porovnání DNA. Ta je velmi nákladná a není ji možné použít pro základní stupeň pátrání.

Loketní index

Z tabulky je zřejmé, že objektivním znakem je loketní index. Pro určení loketního indexu doporučuji na internetu vyhledat: Včelařská šlechtitelská stanice Petrušov » Články a stáhnout metodiku a počítačový program „Křídla“ pro orientační klasifikaci plemenné příslušnosti včel.

Dalším poměrně snadno porovnatelným znakem je tvar zadečku z profilu (viz kresba), kdy je usmrčenou včelu možné porovnat s mrtvolou včely od inseminované kraňské matky. Při té příležitosti je možné porovnat i délku a hustotu ochlupení těla a zadečku včel, barvu chitinu.

Příprava vzorku křídel a vyšetření loketního indexu je časově náročné, ale nepochybně ji zvládne většina včelařů, kteří se chtějí vyhledávání tmavého plemene věnovat. Údaje zjištěného loketního indexu jsou v dobré shodě s výsledky vyšetření DNA.

Spolupracujte s námi

Pokud prokáže vyšetření loketního indexu původní „podezření“, že se jedná o tmavé plemeno, doporučuji poslat oskenovaná křídla na adresu amm@n-vcelari.cz. Ing. Josef Kala a Mgr. Tomáš Heller, členové PSNV-

CZ a Mendelovy společnosti pro včelařský výzkum pověřen k řešení těchto otázek, provedou další vyšetření a budou vás kontaktovat. U každého vzorku křídel musí být uvedeny údaje, které jednoznačně určí, kdo (spojení na nálezce), v jaké lokalitě a úlu včely odebral, komu včelstva patří. Nejlépe je odebrat na jaře z plodového plástu 15 až 25 mla-

Jakékoli svědectví o výskytu včely *Apis mellifera mellifera* na území ČR neprodleně ohlaste na amm@n-vcelari.cz

dušek. Včely odchycené na česně mohou být zalétlé z jiných i velmi vzdálených včelstev a vzorky nemají dostatečnou vypovídací schopnost.

Stejnou chybou bude zatížen i vzorek odebraný při nálezu včel volně přežívajících v přírodní dutině.

Barbarstvím v protikladu se snahou pátračů po AMM by bylo zničení dutiny jen za účelem odběru vzorku několika mladušek. Vhodnější je vychytit u vletového otvoru asi 15 až 25 včel, vyšetřit loketní index a odběr včetně vyšetření LI po cca 14 dnech opakovat. Pokud se v obou vzorcích vyskytne nadpoloviční většina včel se znaky blízkými výše popsaným znakům AMM, doporučuji usmrtit v mrazáku cca 15 včel a informaci o vzorku poslat na shora uvedené adresy. Po dohodě bude možné zaslat vzorky usmrcených včel poštou. U zaslaného vzorku je třeba uvést přesné souřadnice a údaje o spojení na nálezce.

Vzorek včel odesílatel vloží např. do zásilkové klíčky nebo krabičky od zápalek a po celonočním zmrazení je vloží do obálky. Do obálky doporučuji vložit desikant (absorbuje vlhkost). Jinak vzorek během poštovní přepravy zplisniví a je nepoužitelný pro vyšetření.

AMM pátračům přeji, aby je neopouštělo nadšení při poznávání plemenné příslušnosti včel v širokém okolí jejich včelnic i málo probádaných lokalit naší přírody.

Ing. Josef Kala
pepa.kala@volny.cz

Literatura:

- [1] Čermák K., www.vigorbee.cz, Včelařská šlechtitelská stanice Petrušov >> články
- [2] Přidal A., Včelařství, skriptu MZLU Brno, 2005.
- [3] Goetze G., Die Beste Biene, Liedloff, Loth und Michaelis, Leipzig, 1940.